

ОБРЕН РИСТИЋ, ДВОСТРУКИ МАЈСТОР СТИХА

Обрен Ристић огласио се у српском савременом песништву сада већ давне 1996. године књигом индикативног наслова *Сређивање утисака*. Била је то књига окушавања – никако само формалног, будући да је Ристић већ у њој назначио, макар у маломе, своја будућа трагања и основне мотивске кругове.

Потом се, 2002. године, појављује Ристићева књига *На истоку, у Србији*. Њен наслов је песничка парафраза давне расправе Светозара Марковића, а формулисан је као нека врста експресивне „преметаљке“. Како у песничком језику, онда када је утемељен, промишљен, различит од неодговорне логореје мало шта може бити случајно – и једнозначно – и како језик Обрена Ристића делатно досеже те више „пропозиције“ – склон сам да у наслову ове књиге наслутим и нешто више до експресивне језичке игре.

Средиште песничке авантуре Обрена Ристића наоко је прецизно одређено и готово географско - „топографски“ поуздано именовано почев од споменутог наслова и уводне песме. Србију, коју је по предању и апокрифу већ Свети Сава видео као посредницу између Истока и Запада – земљу „осуђену“ да буде Запад виђена из источне перспективе и Исток сагледавана са западних простора – ту кућу напред друма којим хрле царске војске, путници и трговци, наш песник је привидно изричито сместио на Исток.

У исти мах, уз претпоставку да је Србија заиста само Исток, песник се имплицитно запитао што се на Истоку Истока збива, и наговрестио да ће његова књига казивати и о томе. Тако су сам наслов, баш као и књига у целини, попримили елемент објаве. Обрен Ристић се, свеједно, таквим видокругом и приступом није задовољио – ограничио. Иницијално двозначни смисаони захват послужио му је као „увод“ и основа за специфичну унутрашњу визуру. У његово виђење савремености-свевремености уграђено је становиште што почива на завичајном видокругу као особеном сегменту истока Србије, али то не значи да њега не занимају свеколика, управо плантерна збивања, а поготову комбиновање – „пресецање“ и надопуњавање дијакхронијских с ововременим искуствима и сазнањима. Поузданим и пунозначним рукописом Ристић обухвата и поетски имагинативно дограђује и преобликује завичајно, национално и универзално у равни мотива и у равни непосредног исказа.

Захваљујући тој моћи и прозирању ствари света у његовом певању су, рецимо, локални топоними задобили исту вредност и пунозначност као и они библијски: времена су се плодно измешала и усковитлала, а историје преплеле. Библијски цареви васкрсавају у поезији Обрена Ристића руку под руку са српским кнежевима, жупанима и царевима; свети ратници бдију над Србијом баш као и сени њених мученика из бројних ослободилачких ратова и с паклених страстишта.

У Ристићевој поезији има и сугестивног хумора, опоре ироније, гротескних обрта али и драгоценог, снажног осећаја за сакрално. Има, наравно, у складу с оним што је претходно речено, и трагичних акцената.

Песник види и одбацује Зло, жуди и иште спасење – не само за себе и свој род него за све живуће. Сходно томе он своје певање не васпоставља монолошки већ дијалошки, већма негујући запитаност над природом ствари и појава, а мудро не нудећи изричите одговоре. По тој особености он је, чини ми се, на трагу изворне и исконске мудрости нашег човека – не само Источне Србије већ Србије уопште.

Али Ристићев дијалошки концепт у основи је израз немирења с произвољним и пролазним ауторитетима којима песник, дискретно, а посве јасно, претпоставља круг апсолутних вредности. То је још један разлог за утисак како је луцидна, виталистичка, у исти мах верујући бит споменутог нашег човека, и поготову Србијанца са искока, на поуздан и ваљан начин задржана и исказана у поезији Обрена Ристића.

Дијалошки концепт, опет, на непосредно формотворном плану омогућава аутору да у своје песме утка и елемент лирске нарације. Захваљујући томе ова поезија јесте и остаје комуникативна, мада је јасно да је лирска нарација, тј. поетско казивање нешто посве различито, стилски дистингвирано од говора и не само естетски непретенционог него и неартифицијелног, и утолико „неуређеног“ казивања.

Књига Обрена Ристића *Венац Творцу* појавила се (2009) као осамнаеста у библиотеци *Крајински књижевни круг*. Ова библиотека, изум Томислава Мијовића из времена његовог уредниковања у зајечарском часопису *Развитак*, том *завичајном ковчезићу* и *енциклопедији* источне Србије ствараној у наставцима, могла би да понесе помодни епитет *култна*. Она, међутим, то није по тиражима или медијској извиканости, већ по репрезентативности. Књиге које је чине појављивале су се шкрто, у неправилним размацима, више у дисконтинуитету него у континуитету. Довијања свих врста подразумева се да су пратила њихову појаву. Протоком времена библиотека се свеједно богатила постајући чињеница чији је значај највероватније тек накнадно, кад мине неко време, како код нас обично бива, моћи да буде сагледан.

Постала је репрезентативна пре свега по скупу имена која је обухватила. Међу свим тим именима посебну пажњу заслужују аутори, махом песници, стасали и опстали, или пореклом, рођењем везани за крајински завичај.

Осамнаеста принова библиотеке, *Венац Творцу* Обрена Ристића, заиста је раскошна књига чију садржину представља сонетни венац зделан мајсторски, по свим класичним правилима песничког умећа. У књизи, преплетени и здружени са Ристићевим стиховима, готово равноправну улогу имају колористички цртежи Драгослава Живковића. Стишани и деликатни, изаткани мрежастим и копљастим потезима, игром шрафура и засенчених, тамних поља, ови цртежи делују као наговештај неке успорене, будуће светлости, светла што се споро, у власти неког вишег поступка и процеса, најављује и потом рађа. Фантазмагорија и ониризам обрубљују плодове Живковићеве имагинације – доминантне женске ликове повремено пропраћене појавом карактеристичног мушког лика.

Овим описом, у ствари, желим да нагласим чињеницу да су се песников и сликарев наум заиста *сусретно* изнашли у простору књиге. Живковићеве цртежи нису пука илустрација, али тешко да се могао наћи други и другачији а комплементаран ликовни *прилог* Ристићевим сонетима.

Ристићева прва *тема* у сонетном низу је песма сама, и то песма као апсолут; настала, наговестила се, „тек изустила“ по цену многих „жизни“. Она исходи из множине, из времена и трајања, из дана и ноћи, из магле и тмуше. Управо таква је истинита и часна, поврх свега и обухватна. Породио ју је „читав век: дани и ноћи предугих лектира“.

Појам „лектире“ ту, наравно, не обухвата само књиге. Он их подразумева. Из читавог контекста, међутим, произилази да није реч (само) о књигама, него и о *читању* универзалне Књиге живота. Такве да су њу укључени и достојни и недостојни а поготову „савест историје“.

У наредном сонету лирска *експликација* се разбоковава. „Књига“ постаје посланица хитнута у време, „прича“ којој песник дописује страницу свестан нераскидиве везе предака и потомака. Без обзира на крхкост људског оличену у „два цвета лептира“ (што је изузетна, елиптична слика), представа завичаја је оно што траје, и што ће трајати („у хладу храста“, с једнаком постојаношћу), час проистекла из јаве, час саткана од сна.

Дела творца-мајстора сједињују се у трећем сонету с делима Господњим. Чесница и погача, синоними живота колико и уздарја Господу (великом „у делима“, свеprisутног у дару живота), напоредо с појмљивим и непојмљивим суштинама и лепотама омеђују обзорје. Сакралним елементима придружују се заветне књиге за које је „премало мастила“ будући да су превасходно духом па тек онда и мастилом, евентуално, исписане...

У четвртном сонету заветне књиге се конкретизују као „житија“, кодекси вада отворени. Читање и листање, а поготову склапање корица метафорички ће се потом повезати с дувањем мехова. Али ти мехови су неког вишег реда: њихов „дах“ из пепела „што буну се против смрти“ изнедрује искре.

У петом сонету наставља се небеско и космичко суочавање певача, „страсног поете“, с врхунским појавама и силама. Још једном се отвара „древна Књига“ да би из ње нахрупили симболи Балкана – стреле, мајстори и ливци, неимари звона. На том месту Обрен Ристић, као мали *омаж* трагичном претходнику Радету Томићу, ускрсава Томићево „ливење звука“, синоним чина настанка песме. Баш као и Томић, Обрен Ристић умеће ливења песме сматра ретким, драгоценим даром додељеним једино одабранима. А правих уметника је мало, баш као и истинских праведника, поручује нам поета. Ретки су као пробрана посвећена *боја* „за тајни знамен пресветлога лика“.

Кључни искази у шестом сонету збрајају симболе попут пергаментна, капи мастила и покрета длета како би се утро пут тврдњи да је над свима њима надмоћан „глас клепаала“. Са првим зраком сунца тај зрак обзнањује свеprisутност Творца, дародавца *светлијег* чак и од сопствених дарова.

Старопланински предели израћају у седмом сонету из балканског окружја. Нижу се помени градова, друмова и река. Чак се и море, у визији протобалканског певача (којем наш аутор *позајмљује* глас), отвара „на четири стране“. Потрага за Песмом се наставља унеколико почињући да нас подсећа на трагање за Златним руном.

Савршеном уметнику - обзнањује осми сонет – недостаје *модел* који би га био достојан. Савршени уметник није раван врхунском Творцу али би му се могао

приблизити (и „спасти“ је од сваког греха) изналазећи праве речи за беседу-молитву.

У последњим стиховима последње терцине следи драматично, многозначно упозорење:

*Ал творачку моћ и памћење народно
Страшан је напор да речи не изгубе у гласју*

Макар порука садржана у наведеним стиховима и не била апсолутно нова, у њој је исказан део Ристићевог *вјерују*. У исти мах је она и својеврсни *мементо*.

Први катрен деветог сонета дограђује и читавим преплетом разнородних симбола заокружује претходну поруку:

*Страшан је напор да речи не изгубе у гласју
Апостолски завет да опевају суштину смелу
Звук на почетку и на крају Знак Слово у пепелу
Згасло и Само радосну химну жита у класју*

Појмови-симболи што се у Ристићевом певању сустичу постојано обнављају и варирају, како „техника“ сонета и поготову сонетног венца налаже, читав скуп већ активираних мотива. Појединачне песме (сонети) уланчавају се у низ а њихова лирска семантика опонаша вртложно кретање. То постигнуће потпомогнуто је делимичним изостављањем интерпункције, тако да значењске и реторске акценте превасходно сигнализују велика слова (укључујући и неминовне предахе, подразумеване паузе).

Успење у више сфере наставља се исказима десетог сонета. Складну противтежу сфери апстрактног у овом сонету, опет, оличавају „фреске грачаничке“, идентификација с Одисејевом судбином и готово црњансковски, *стражиловски* стих:

Ту на стопалима врелим још завичај кријем

Једанаести сонет наликује на апотеозу: песник тка слике властитог вечног трајања у недогледу природе, у сталном понављању истог. Те слике су заиста мајсторски зделане, динамизоване и надасве виталистичке.

На самом крају песме, сада као *омаж* Бранку Миљковићу, одзвони реторичко-мелодијски препознатљиво стилизовани стих:

Прхнуће све тајне анђеоске као плахе птице

Још миљковићевски карактеристичних стиховних подсећања доиста има у свеколиком Ристићевом певању. И та *места* су особени сигнали, назнаке за зачети преплет овоземног-овостраног и сакралног.

Ваља нагласити најважније: у композицији Ристићевих сонета такви стихови-знаке не доминирају већ су, напротив, евокација дата с правом мером.

О осмишљености тог поступка поготово сведочи обрт садржан у дванаестом сонету. Место на које посебно скрећем пажњу (последњи стих првог катрена) зачиње се овако:

Оно што ће сутра сви већ знати (...)

да би наставак истог стиха означио семантичку промену, у неку руку и промену ритма:

(...) а улице

за којом следи опкорачење, скок на први стих наредне строфе, тако да одабрано место у изворној потпуности гласи:

Оно што ће сутра сви већ знати а улице // Заћутати (...)

И није овде реч о пуком *прелому* већ о новом, ауторизованом и ауторском Ристићевом постигнућу.

У тринаестом сонету досад минималну употребу интерпункције – као и у неколиким претходним случајевима – надопуњује коришћење тачке. То готово аутоматски повлачи наговештај (али само наговештај) реченичног разграничења и одговарајуће организације исказа. Но преко ове црте се – као и у претходним примерима делимичне и местимичне употребе интерпункцијских знакова – не иде. Разлог за ту посебну меру претходно је наведен. Та привидна недоследност, у ствари фактичка песничка слобода, у непосредној је функцији *вртложне* организације исказа и значења.

Четрнаести сонет, најавља „страшног преокрета“, хаоса и могуће апокалипсе уједно је величање дана, белине, твораштва, огњишта и куће а поврх свега белине, као светлости света.

*Ако сам песник само ме овде довољно има, у гласу
Биља и воћа, у цвећу и трњу. (...)*

после молитвених инвокација наглашава песник гласом што поново бруји химнично и пантеистички.

Магистрале су, у складу с освештаном формом сонетног венца, реторичко-симболички резиме, брујање потчињено и условљено хармонијском схемом и, наравно, многогласни удар.

Обрен Ристић, песник упамћен по наклоњености слободном, тек местимице римованом стиху и асонанци а поготову преплету мотива (све до судара из којих врцају искре поетског смисла) одабрао је стару, освештану форму. У стари врч сонета улио је ново вино осведочујући се још једном као стваралац у милости Творца

*

Избор Ристићевих песама који је сада пред читаоцем, организован као троделна целина, утемељен је претежним делом на његовом сонетном мајсторству.

Венац Творцу при томе је нека врста „кључног певања“ мада не би требало нимало запоставити претходно и накнадно настале сонете, укључујући и најаву могућег новог венца. На самом крају треће целине, насловљене *Господ је велики поета*, обреле су се и неке од раних, у слободном стиху насталих песама Обрена Ристића (попут *Прослава дана општине* и *Конструисање нове општинске власти*). Иза ових непоетичних наслова открива нам се образац Ристићевог суочавања са свакоднеицом, опет обухваћеном кроз спој – преплет синхроног и дијахроног, мешавину разнородних мотива и подсећање да наша слика времена ни најмање није монолитна. Робусан, рустичан језик ових песама предочава нам још један песников творачки „кључ“. Обрен Ристић је, наиме, један од оних двоструких мајстора стиха што суверено, подједнако успешно, знају да пригрле и стваралачки оплоде како елементе хармоније, тако и дисхармоније. И то је, свакако, озбиљно умеће захваљујући коме овај песник успело изражава и противуречни, двогуби дух нашег времена.